

Zavatsky, Yu.A. Technologies of professional assistance in improving spouses' subjective well-being. The article deals the content and main components of subjective well-being of the individual (satisfaction with life, various positive emotions, various negative emotions and level of self-actualization). The main functions of subjective well-being were shown to include the regulatory (or adaptive) function, anticipatory function and developmental function.

Different types of individuals' values and motivational structures were found to associate with different levels of their subjective well-being: physical, personal, social, occupational, physical (somatic) and psychological.

The formation of subjective well-being greatly depends on different institutions, the most important of which being those that ensure the socialization of the child, adolescent and adult at different levels and in different conditions of life. They create not only complexes of norms, but also personality constructs that can be referred to as a self-efficacy complex.

The author analyzes the psychological characteristics of subjective well-being of the individual and describes some technologies of spouses' subjective well-being improvement.

Keywords: personality, subjective well-being, social and psychological characteristics of subjective well-being.

Відомості про автора

Завацький Юрій Анатолійович, старший викладач кафедри психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Zavadzkiy, Yuriy Anatolievich, senior lecturer in psychology East-Ukrainian National University named after V. Dahl, Severodonetsk, Ukraine.

E-mail: zavadski65@mail.ru

УДК 159.922.7

Зоріна В.І.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕАЛЬНОГО ОБРАЗУ ДОРΟΣЛОГО ЯК ЧИННИКА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПІДЛІТКА

Зоріна В.І. Емпіричне дослідження ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка.

В статті визначено сутність поняття «ідеальний образ дорослого як чинник особистісного розвитку» – персоналізована системна структура. Виділено зміст і складові ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка. Описано типові образи ідеального та реального дорослого. Оцінено роль цих образів у розвитку особистості підлітка. Розроблено та описано емпіричну чотирьохфакторну модель образу ідеального дорослого. Зазначено, що суперечливість ідеального образу дорослого в свідомості підлітка призводить до труднощів професійного самовизначення підлітка. Підтверджено, що роль ідеального образу дорослого в особистісному розвитку підлітків вища, ніж роль образу себе. Зазначено, що образ «ідеального дорослого» дійсно слугує орієнтиром напрямку розвитку підлітка.

Ключові слова: ідеальний образ дорослого як чинник особистісного розвитку підлітка, емпірична модель ідеального образу дорослого, ідеальний та реальний дорослий.

Зорина В.И. Эмпирическое исследование идеального образа взрослого как фактора личностного развития подростка. В статье определена сущность понятия «идеальный образ взрослого как фактор личностного развития» – персонализованный системная структура. Выделены содержание и составляющие идеального образа взрослого как фактора личностного развития подростка. Описаны типичные образы идеального и реального взрослого. Оценена роль данных образов в развитии личности подростка. Разработана и описана эмпирическая четырехфакторная модель образа идеального взрослого. Отмечено, что противоречивость идеального образа взрослого в сознании подростка приводит к трудностям профессионального самоопределения подростка. Подтверждено, что роль идеального образа взрослого в личностном развитии подростков выше, чем роль образа себя. Указано, что образ «идеального взрослого» действительно служит ориентиром в направлении развития подростка.

Ключевые слова: идеальный образ взрослого как фактор личностного развития подростка, эмпирическая модель идеального образа взрослого, идеальный и реальный взрослый.

Постановка проблеми. Формування різноманітних структур свідомості особистості, в тому числі й ціннісної структури, здебільшого детерміновано тими соціально-економічними умовами, в яких особистість здійснює свою життєдіяльність. Коли трансформується суспільство, ціннісні орієнтири особистості та різних соціальних груп в цілому закономірно змінюються. З практичної точки зору, чітке уявлення про зміст, структуру та динаміку ідеального образу дорослого має велике значення в усіх сферах, де підлітки взаємодіють з дорослими – від навчання до психотерапії.

З багатьох можливих підходів до проблеми визначення ціннісних орієнтацій найперспективнішим ми вважаємо вивчення їх через поняття образу, адже саме категорія образу втілює цілісність – обов'язкову вимогу до сучасного психологічного дослідження. Більш приватною категорією є ідеальний образ, або ідеал.

Перевагами цієї категорії для дослідження є те, що ідеальний образ є компонентом самосвідомості, отже, й особистості. Саме в підлітковому віці, під час вторинної соціалізації, потреба в орієнтації є максимальною, важливішою, ніж у будь-який інший період в житті. Оскільки вторинна соціалізація має чіткий

напрямок – перетворення підлітка у дорослу людину, найкраще втілює цей процес саме ідеальний образ дорослого – як взірць для власного розвитку, конкретніше – для вибору певних дій у своєму житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній науці проводились певні дослідження, що знайшли відображення в: загально-психологічних положеннях про життєве самовизначення та самореалізацію старшокласників, в особистісно орієнтованих підходах до виховання і освіти (Б. Г. Ананьєв [2] Г. О. Балл, А. Бандура, О. К. Дусавицький [9], Е. Еріксон [24], Л. М. Карамушка [10;11] та ін.); психолого-педагогічних концепціях щодо статевого та гендерного виховання (В. О. Васютинський, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді [7], О. О. Нежинська [15], та ін.); теоретичних і методичних положеннях стосовно особистісного розвитку (В. А. Семиченко [19], О. І. Бондарчук [4], П. В. Лушним [13] та ін.).

У психолого-педагогічній практиці проводились певні дослідження системи пріоритетних цінностей для підлітка: обговорення проблеми «Підліток у соціумі XXI століття» (В. В. Абраменкова) [1], теорія розвитку особистості учня в навчальній діяльності – О. К. Дусавицький [9], дослідження самоствердження особистості старшокласника – Н. Ситнікова [21], психологічні основи особистісного зростання підлітків – І. С. Булах [5], значення прикладу у вихованні школярів – І. В. Бабурова [3] та ін. Наявність багатьох точок зору свідчить про складність та неоднозначність категорії ідеального образу. Ця обставина вимагає особливої ретельності при побудові дослідження і надає йому додаткової актуальності.

Мета статті: теоретичне обґрунтування та емпіричне з'ясування впливу ідеального образу дорослого на особистісний розвиток підлітка з урахуванням гендерного аспекту.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. На основі теоретичного аналізу [6; 8; 12; 14; 17; 18; 22] нами визначено, що **ідеальний образ дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка** – це максимально персоналізована системна структура, яка відображає уявлення підлітка про ідеального себе у часовій перспективі. При цьому виділено зміст і складові ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка (рис. 1), який складається з декількох складових: Я-реальний (реальна), Я-ідеальний (ідеальна), Реальний дорослий, Ідеальний дорослий.

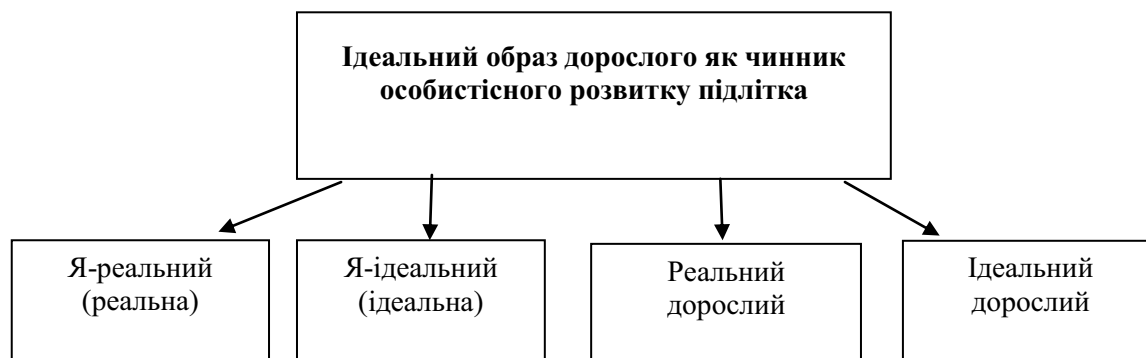

Рис. 1. Зміст і складові ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка

Також, спираючись на інші дослідження науковців [18], зазначаємо, що підлітки, у свідомості яких образ ідеального дорослого має суперечливий характер, зазвичай стикаються з труднощами реального професійного вибору.

У зв'язку з цим у нашій роботі постає завдання опису типових образів ідеального та реального дорослого та оцінювання ролі цих образів у розвитку особистості підлітків.

Виходячи з цього, провідним методом нашого дослідження було вибрано самоопис, причому принципово важливим було застосування різних його способів. Такими в нашому дослідженні стали: семантичний диференціал [20], Методика діагностики міжособистісних відносин [23], твори [12; 16]. Одночасно ці методики розкривали зміст «реальних» і «ідеальних» образів себе, однолітка, дорослого. Уявлення про структуру цих образів відбилося в емпіричній факторній моделі. Суб'єктивна віднесеність образів, у тому числі ідеального образу дорослого, виявлялася за допомогою найбільш інформативного для наших завдань субтесту «Ідентифікація» методики «Символічні завдання на виявлення соціального Я» (The Self Social Symbols Tasks).

За семантичним диференціалом підлітки оцінювали визначені на основі теоретичного аналізу об'єкти: Я-реальний (реальна), Я-ідеальний (ідеальна), Реальний дорослий (реальна доросла жінка), Ідеальний дорослий (ідеальна доросла жінка). Тобто контролювався фактор гендеру: для оцінювання пропонувалися бланки семантичного диференціалу з родовими закінченнями, що сприяло ідентифікації під час тестування.

Дані, що були одержані за допомогою семантичного диференціалу, піддавалися факторному аналізу, результати якого представлені у вигляді семантичного простору. Використовувався факторний аналіз за методом головних компонент. Автоматично вибиралася така факторна модель, яка б забезпечувала найбільший

відсоток пояснювальної дисперсії, тому використовувався спосіб «повороту» Varimax normalized, що забезпечував найбільшу можливу рівномірність розподілу критеріїв за факторами. Далі виділялися критерії, які з однаково високими навантаженнями входили в два і більше фактори. Вони виключалися, і аналіз повторювався заново, оскільки змінювалася вся модель. У ході побудови моделі було відкинута шість шкал семантичного диференціалу. Решта п'ятнадцять чітко об'єдналися в чотири фактори, що разом описують 51 відсоток дисперсії. Такий показник є прийнятним, хоча і не дуже високим. Сам він вже свідчить про певну суперечливість уявлень підлітків про ідеал.

Нижче ми наводимо їх разом з факторними навантаженнями (у дужках), які дають уявлення про силу внеску кожної зі шкал у фактор і дозволяють визначити його узагальнений зміст. Емпірично вони згрупувалися наступним чином.

До першого фактора увійшли шість шкал: рішучий (0,67), незалежний (0,62), діяльний (0,54), впевнений (0,54), самостійний (0,54), справедливий (0,52). Як можна помітити, відповідні властивості особистості в психології традиційно відносять до вольових. Ми назвали цей фактор словом з підліткового сленгу «Крутизна».

Другий фактор містить три шкали: розслаблений (0,70), спокійний (0,68), незворушний (0,60). Фактор названий «Внезненість», проявами якої є вищенаведені епітети.

Третій фактор також містить три шкали: мовчазний (0,70), відлюдний (0,69), замкнутий (0,68). Високий відсоток дисперсії, як для лише трьох змінних, вказує на значущість цих характеристик для підлітків. Це дозволяє зробити висновок про актуальність для них взаємодії або невзаємодії зі світом (соціумом). Виходячи з цього, фактор був названий «Замкнутість» від зовнішнього світу.

Четвертий фактор склали такі шкали, як чуйний (0,65), поступливий (0,67), доброзичливий (0,65). Він, як і третій, має соціальний характер, але описує більш глибоко ставлення до інших людей. Тому ми назвали його «Доброзичливість».

Фактори, що були отримані, додатково верифікувалися за допомогою кореляційного аналізу зв'язків з іншими параметрами. Наприклад, четвертий фактор в оцінці ідеального образу дорослого, «Доброзичливість», позитивно корелює з деякими параметрами особистісного розвитку – критеріями аналізу міні-твору, а саме: з кількістю слів, ужитих у творі ($r = 0,1863$; $p = 0,032$) і обмеженістю/виходом за межі інструкції ($r = 0,207$; $p = 0,016$). Тобто чим більш об'ємне і розгорнуте уявлення про своє майбутнє здатні викласти школярі, тим вище вони оцінюють соціальну відкритість ідеального дорослого. Це добре узгоджується з теоретичними уявленнями і результатами інших дослідників.

Таким чином, окрім уточнення психологічного змісту факторів, ми підтвердили припущення, які були зроблені в теоретичній моделі – дійсно, роль ідеального образу дорослого в особистісному розвитку, судячи з кількості достовірних кореляційних зв'язків, вища, ніж, наприклад, роль образу себе.

Як приклад використання семантичних просторів наведемо розташування об'єктів оцінювання в загальній вибірці (рис. 2).

На діаграмі чітко видно, що за обома факторами образ «Я» протилежний «Ідеальному дорослому». Тобто випробовувані давали протилежні оцінки цим образам під час тестування. Можна помітити, що між ними, практично на одній лінії, розташовуються «Реальна доросла жінка» і «Реальний дорослий чоловік».

Рис. 2. Семантичний простір факторів 1 і 3 в загальній вибірці

Просторово останні два ближче до «Ідеального дорослого». Трохи осторонь від цієї уявної лінії образ «Ідеальної дорослої жінки». Його просторове положення характеризує «Ідеальну жінку» як слабку і більше схильну до відкритості, ніж до замкнутості.

Образ «Я», судячи за своїм розташуванням в семантичному просторі, характеризується низькою «крутизною» і високою замкнутістю. Відповідно, образи як реальних, так і ідеальних дорослих, є орієнтиром їхнього розвитку в напрямку поєднання одночасно крутизни та відкритості. Це узагальнення, в цілому, відповідає описанам в психології особливостям підліткового віку: нестійкість самооцінки, ускладненість соціальних контактів, боязкість – нахабство тощо, і підтверджує їх у контексті образу ідеального дорослого

Такий аналіз був виконаний також за іншою парою факторів, не лише для загальної вибірки, але й для груп за статтю та віком. Це дозволило виявити динамічні закономірності образів. Як приклад наведемо такий аналіз для дівчат на рис. 3. Цифри поруч з назвою образів – це номер класу. Стрілками з'єднані мітки по класах у віковій послідовності.

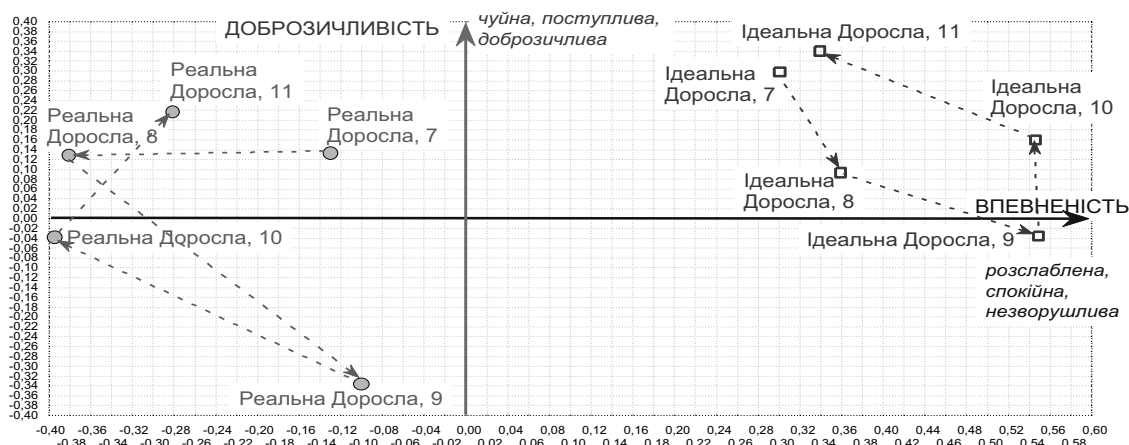

Рис. 3. Образи Ідеальної та Реальної жінки за факторами 2 і 4

Найбільш помітною особливістю тут є дуже чітка поляризація образів реальної та ідеальної жінки – за «Впевненістю» вони протилежні. Семикласниці сприймають значущу дорослу жінку як помірно доброзичливу та не дуже впевнену в собі. Восьмикласниці – як менше впевнену при тому ж рівні доброзичливості. Як і за першою парою факторів, різко відрізняються дев'ятикласниці – для них реальна жінка зовсім не доброзичлива, але впевненіша, ніж для восьмикласниць. Для десятикласниць впевненість реальної жінки знов мінімальна, але зростає доброзичливість. Зростання доброзичливості продовжується до одинадцятого класу, разом із «крутизною».

Для всіх дівчат, як ми вже указували, образ ідеальної жінки характеризується набагато більшою впевненістю, ніж образ реальної. При цьому від сьомого класу до восьмого знижується доброзичливість, до дев'ятого це зниження продовжується, але, разом із тим, помітно підвищується впевненість. До десятого класу впевненість залишається такою ж, але знову зростає доброзичливість. У результаті усіх цих «змін» образ ідеальної дорослої жінки у семикласниць та одинадцятикласниць майже тотожний за доброзичливістю та впевненістю – вони поряд у семантичному просторі цих факторів.

Ці узагальнення зроблені з урахуванням статистичного порівняння середньогрупових факторних оцінок за критерієм Стьюдента – до опису включалися тільки значущі відрізнєння.

Шляхом таких описів встановлено, що з чотирьох встановлених факторів, що становлять модель, один явно висловлює вольові якості, один – типовий емоційний стан, і два мають соціальний характер, відображаючи закритість від соціальної взаємодії («Замкнутість») і його спрямованість («Доброзичливість»). Зміст цих факторів відтворює, напевне, структуру уявлень, якими підлітки користуються, оцінюючи і переживаючи себе в соціальній взаємодії.

Результати дослідження обговорювались на українських і міжнародних науково-практичних конференціях та опубліковані в фахових, науково-метричних й інших українських, зарубіжних виданнях.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, методом побудови семантичного простору розроблено емпіричну модель образу Іншого, в якій визначено місце ідеального образу дорослого. Вона складається з чотирьох факторів. Один із них висловлює вольові якості, один – типовий емоційний стан, і два мають соціальний характер, відображаючи закритість від соціальної взаємодії («Замкнутість») і його спрямованість («Доброзичливість»).

Спираючись на отримані результати, зазначаємо, що образ «Ідеального дорослого» дійсно слугує орієнтиром напрямку розвитку підлітка. Цей напрямок можна позначити як рух до великих вольових проявів, відкритості, впевненості і доброзичливості.

Підлітки в цілому сприймають себе як протилежність ідеального образу дорослого за всіма виділеними факторами. Образи реального дорослого, яким вони симпатизують чи які є для випробуваних емоційно значущими, займають проміжне положення, варіюючи за окремими параметрами залежно від статі і віку випробовуваних.

Отримані в другому розділі роботи результати дали підстави для розробки програми особистісного розвитку підлітка та спецкурсу «Психологічна підготовка педагогічних працівників до розвитку морально-ціннісних уявлень підлітків».

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. **Перспективними** надалі можуть вважатися дослідження впливу ідеального образу дорослого у формувальних експериментах на різних вікових етапах та справжні лонгітудні дослідження.

Список використаних джерел

1. Абраменкова В.В. Подростковая субкультура как пространство самореализации / В.В. Абраменкова // Вопросы психологии. – 2008. – №1. – С. 157–189.
2. Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания : избр. психол. труды / Б.Г. Ананьева ; под ред. А.А. Бодалева. – М. : Воронеж, 1996. – 384 с. – (Психологи отечества : Избранные психологические труды в 70 т.).
3. Бабурова И.В. Пример в воспитании школьников : монография / И.В. Бабурова. – Смоленск. : Изд-во СмолГУ, 2007. – 320 с.
4. Бондарчук О.І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О.І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.
5. Булах І.С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / І.С.Булах. – К. : НПУ ім. М.П.Драгоманова. – 2004. – С. 1–39.
6. Выготский Л.С. Развитие высших психических функций / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика, 1960. – 366 с.
7. Говорун Т.В. Гендерна психологія : навч. посібник / Т.В. Говорун, О.М. Кікінеджи. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
8. Грись А. «Я-образ» як психологічний чинник соціальної дезаптації особистості / А. Грись // Соціальна психологія. – 2005. – №6 (14). – С. 59–67.
9. Дусавицький О.С. Теорія розвитку школяра в навчальній діяльності / О.С. Дусавицький // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 7. – С. 1–12.
10. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посібник / Л.М. Карамушка. – К. : Либідь, 2004. – 424 с.
11. Карамушка Т.В. Особливості кар'єрних орієнтацій старшокласників / Т.В. Карамушка // Психологічні основи ефективної діяльності організацій в умовах соціально-економічних змін : тези IV наук.-практ конф. 23–24 листопада 2006 р. / Акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка ; Укр. асоц. орг психол. та психол. праці [та ін.]. – К. : Наук. світ, 2006. – С. 78–80.
12. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
13. Лушин П.В. О психологии человека в переходной период : Как выживать, когда все рушится? / П.В. Лушин. – [2-е изд.]. – К. : Наук. світ, 2007. – 207 с.
14. Максименко С.Д. Генезис существования личности / С.Д. Максименко. – К. : Изд-во ООО «КММ», 2006. – 240 с.
15. Нежинська О.О. Вплив гендерних стереотипів батьків на особистісний розвиток підлітка / О.О. Нежинська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України ; за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – К., 2014. – Т. 1 : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К., 2014. – Вип. 40. – С. 143–147.
16. Петренко В.Ф. Психосемантика сознания / В.Ф. Петренко / Психосемантика сознания. – М. : МГУ, 1998. – 208 с.
17. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2-х т. / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 2. – 328 с.
18. Сапогова И.А. Роль взрослого в личностной и профессиональной идентичности подростков / И.А. Сапогова // Ежегодник Российского психологического общества : м-лы III Всероссийского съезда психологов : в 8 т.). — СПб. : Изд-во С.-Петербургского университета, 2003. – Т. 7. – С. 50–53.
19. Семиченко В.А. Системно-структурне моделювання складних об'єктів у психолого-педагогічних дослідженнях / В.А. Семиченко // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С. 26–30.
20. Серкин В.П. Методы психосемантики : учебное пособие для студентов вузов / В. Серкин. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 207 с.
21. Ситнікова Н.В. Психологія самоствердження особистості старшокласника / Н.В. Ситнікова // Психологія суспільства. – 2008. – №2. – С. 75–103.
22. Смирнов С.Д. Психология образа: Проблема активности психического отражения / С.Д. Смирнов. – М. : Изд-во Московского университета, 1985. – 232 с.
23. Собчик Л. Психология индивидуальности: теория и практика психодиагностики / Л. Собчик. – СПб. : Речь, 2005. – 624 с.
24. Эриксон Э. Идентичность : юность и кризис / Э. Эриксон ; пер. с англ. А.Д. Андреевой и др. ; общ. ред. А.В. Толстых. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Abramenkova V.V. Podrostkovaja subkul'tura kak prostranstvo samorealizacii / V.V. Abramenkova // Voprosy psihologii. – 2008. – №1. – S. 157–189.
2. Anan'ev B.G. Psihologija i problemy chelovekoznanija : izbr. psihol. trudy / B.G. Anan'eva ; pod red. A.A. Bodaleva. – M. : Voronezh, 1996. – 384 s. – (Psihologi otechestva : Izbrannye psihologicheskie trudy v 70 t.).
3. Baburova I.V. Primer v vospitanii shkol'nikov : monografija / I.V. Baburova. – Smolensk. : Izd-vo SmolGU, 2007. – 320 s.
4. Bondarchuk O.I. Social'no-psihologichni osnovi osobistisnogo rozvitku kerivnikiv zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv u profesijnij dij'al'nosti : monografija / O.I. Bondarchuk. – K. : Nauk. svit, 2008. – 318 s.
5. Bulah I.S. Psihologichni osnovi osobistisnogo zrostantnja pidlitkiv : avtoref. dis. ... na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk / I.S. Bulah. – K. : NPU im. M.P. Dragomanova. – 2004. – S. 1–39.
6. Vygotskij L.S. Razvitie vysshih psihicheskikh funkcij / L.S. Vygotskij. – M. : Pedagogika, 1960. – 366 s.
7. Govorun T.V. Genderna psihologija : navch. posibnik / T.V. Govorun, O.M. Kikinedzhi. – K. : Akademija, 2004. – 308 s.
8. Gris' A. «Ja-obraz» jak psihologichnij chinnik social'noji dezaptaciji osobistosti / A. Gris' // Social'na psihologija. – 2005. – №6 (14). – S. 59–67.
9. Dusavic'kij O.S. Teorija rozvitku shkoljara v navchal'nij dij'al'nosti / O.S. Dusavic'kij // Praktichna psihologija ta social'na robota. – 2008. – №7. – S. 1–12.
10. Karamushka L.M. Psihologija osvith'ogo menedzhmentu : navch. posibnik / L.M. Karamushka. – K. : Libid', 2004. – 424 s.
11. Karamushka T.V. Osoblivosti kar'jernih orijentacij starshoklasnikiv / T.V. Karamushka // Psihologichni osnovi efektivnoji dij'al'nosti organizacij v umovah social'no-ekonomichnih zmin : tezi IV nauk.-prakt. konf. 23–24 listopada 2006 r. / Akad. ped. nauk Ukraini, In-t psihologiji im. G.S. Kostjuka ; Ukr. asoc. org. psihol. ta psihol. praci [ta in.]. – K. : Nauk. svit, 2006. – S. 78–80.
12. Leont'ev A.N. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A.N. Leont'ev. – M. : Politizdat, 1977. – 304 s.
13. Lushin P.V. O psihologii cheloveka v perehodoj period : Kak vyzhivat', kogda vse rushitsja? / P.V. Lushin. – [2-e izd.]. – K. : Nauk. svit, 2007. – 207 s.
14. Maksimenko S.D. Genezis sushhestvovannja lichnosti / S.D. Maksimenko. – K. : Izd-vo OOO «KMM», 2006. – 240 s.
15. Nezhins'ka O.O. Vpliv gendernih stereotipiv bat'kiv na osobistisnij rozvitok pidlitka / O.O. Nezhins'ka // Aktual'ni problemi psihologiji : zb. nauk. prac' Institutu psihologiji im. G.S. Kostjuka NAPN Ukraini ; za red. S.D. Maksimenka, L.M. Karamushki. – K., 2014. – T. 1 : Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija. Social'na psihologija / za red. S.D. Maksimenka, L. M. Karamushki. – K., 2014. – Vip. 40. – S. 143–147.
16. Petrenko V.F. Psihosemantika soznannya / V.F. Petrenko / Psihosemantika soznannya. – M. : MGU, 1998. – 208 s.
17. Rubinshtejn S.L. Osnovy obshhej psihologii : v 2-h t. / S.L. Rubinshtejn. – M. : Pedagogika, 1989. – T. 2. – 328 s.
18. Sapogova I.A. Rol' vzroslogo v lichnostnoj i professional'noj identichnosti podrostkov / I.A. Sapogova // Ezhegodnik Rossijskogo psihologicheskogo obshhestva : m-ly III Vserossijskogo s#ezda psihologov : v 8 t.). — Spb. : Izd-vo S.-Peterburgskogo universiteta, 2003. – T. 7. – S. 50–53.
19. Semichenko V.A. Sistemno-strukturne modeljuvannja skladnih objektiv u psihologo-pedagogichnih doslidzhennjah / V.A. Semichenko // Pisljadiplomna osvita v Ukraini. – 2003. – №3. – S. 26–30.
20. Serkin V.P. Metody psihosemantiki : uchebnoe posobie dlja studentov vuzov / V. Serkin. – M. : Aspekt Press, 2004. – 207 s.
21. Sitnikova N.V. Psihologija samostverzhennja osobistosti starshoklasnika / N.V. Sitnikova // Psihologija suspil'stva. – 2008. – №2. – S. 75–103.
22. Smirnov S.D. Psihologija obraza: Problema aktivnosti psihicheskogo otrazhenija / S.D. Smirnov. – M. : Izd-vo Moskovskogo universiteta, 1985. – 232 s.
23. Sobchik L. Psihologija individual'nosti: teorija i praktika psihodiagnostiki / L. Sobchik. – SPb. : Rech', 2005. – 624 s.
24. Jerikson Je. Identichnost' : junost' i krizis / Je. Jerikson ; per. s angl. A.D. Andreevoj i dr. ; obshh. red. A.V. Tolstyh. – M. : Progress, 1996. – 344 s.

Zorina, V.I. Empirical research into the ideal adult image as a factor in teenager's personal development. The article deals with the results of an empirical investigation into the effects of the ideal image of the adult on the teenager's personality development. The ideal adult image as a factor in teenagers' personal development is the most personalized system structure that reflects teenagers' ideas of their ideal self in the time perspective. This ideal image consists of several components: the real Self (real), ideal Self (ideal), real adult, and ideal adult. The author describes her empirical model of the ideal adult image which consists of four factors, conventionally named as 'Slope', 'Confidence', 'Isolation' and 'Kindness'. The investigation found that the ideal adult image serves as a guide in the teenagers' development. This can be described as a movement to the manifestations of openness, confidence and kindness. Teenagers are shown generally to perceive themselves as opposed to the ideal adult image in all the identified factors. Besides, the real adult image liked by teenagers is in the intermediate position. The investigation results allowed to design a special teenagers' personal development program. The author stresses the necessity of further research on the effects of the ideal adult image on teenagers' development.

Keywords: ideal image of adult, empirical factor model, factor model components, teenager's personal development, semantic space.

Відомості про автора

Зоріна Вікторія Іванівна, аспірантка кафедри психології управління ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, м. Київ, Україна.

Zorina, Victoria Ivanovna, a post-graduate student, Department of Psychology of Management, SHEI "University of Educational Management" of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: psymama@ukr.net